

SON ŞEHRENGİZ

NÂZİM'İN

ENÎSÜ'L-UŞŞÂK'ı

İSTANBUL ÂŞÜFTELERİ

HAZIRLAYAN: M. FATİH KÖKSAL

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün” ü yaşamak
“yarın” ları aydınlatır.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün” ü yaşamak
“yarın” ları aydınlatır.

© 2026, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 505
Edebiyat: 278

ISBN 978-625-6769-56-4
Sertifika No: 52315
1. Basım: İstanbul, 2026

Hazırlayan: M. Fatih Köksal
Dizi Editörü: Furkan Öztürk
Yayın Yönetmeni: İrfan Güngörür

Baskı Hazırlık: DBY Ajans

Kapak Görseli: *Zenâmnâme, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY 5502, vr. 142a.*

Baskı/Cilt:
Birlik Baskı Ozalit San. Tic. Ltd. Şti.
(Sertifika No: 52846)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Son Şehrengiz: Nâzım'ın Enîsü'l-Uşşak'ı -İstanbul Aşüfteleri-
Hazırlayan: M. Fatih Köksal (Prof. Dr.)
İstanbul : DBY Yayınları, 2026.
168 s. ; 13,5 x 21,0 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 505) ___
ISBN 978-625-8686-17-3
1- Edebiyat 2- Eski Türk Edebiyatı 3- Şehrengiz

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr
Tel.: +90 212 526 98 06

İçindekiler

Ön Söz.....	7
Kısaltmalar.....	12

GİRİŞ

“Şehrengiz” Türüne Dair Bazı Düşünceler.....	13
--	----

BİRİNCİ BÖLÜM

Eserin Yer Aldığı Mecmuanın Tanıtımı

1. Nüsha Tavsifi.....	29
2. Mecmuanın İmla Özellikleri.....	31
3. Mecmuanın Muhtevası.....	33

İKİNCİ BÖLÜM

Enîsü'l-uşşak

1. Eserin Adı.....	37
2. Müellifi.....	38
3. Yazılış Tarihi.....	44
4. Nazım Şekli ve Beyit Sayısı.....	45
5. Vezni.....	46

6. Dil ve Üslup	49
7. Bölümleri	52
8. Muhtevası	58
9. Eserdeki Güzeller ve Diğer Tipler.....	67
9.1. Güzellerin tasvir edildiği bölümdeki tipler.....	67
9.2. Diğer bölümlerdeki tipler	68
9.3. Anlatılan güzeller kurmaca mı, gerçek mi?	69
9.4. Langalı Fâtıma	70
10. İstanbul Mekânları	73
11. <i>Enîsü'l-uşşâk</i> 'ın Türünün Benzerleriyle Karşılaştırılması.....	75
11.1. <i>Enîsü'l-uşşâk</i> 'ın <i>Azîzî</i> 'nin <i>İstanbul Şehrengizi</i> 'yle karşılaştırılması	75
11.2. <i>Enîsü'l-uşşâk</i> 'ın <i>Fehîm</i> 'in <i>İstanbul Şehrengizi</i> 'yle karşılaştırılması	79
12. <i>Enîsü'l-uşşâk</i> 'ın Şehrengizler Arasındaki Yeri.....	81
Sonuç	87

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Metin

Metni Kurarken İzlenen Yöntem	91
Transkripsiyonlu Metin.....	93
Lûgatçe	123
Kaynakça.....	143
Tıpkıbasım	168

Ön Söz

Bir şehrin güzellerinin şiir diliyle nitelendiği edebî tür olan şehrengizler öteden beri insanları cezbetmiştir. 16. yüzyıldan 18. yüzyıla değin 70'e yakın şair, başta İstanbul, Edirne ve Bursa gibi Osmanlı'ya başkentlik yapmış şehirler ve Balkan şehirleri olmak üzere muhtelif şehirlerin güzellerini methettikleri manzumeleriyle güçlü bir şiir geleneği oluşturmuşlardır. Türk edebiyatındaki ilk örneğini 16. yüzyıl başlarında yazdığı *Edirne Şehrengizi* ile ortaya koyan Mesîhî, bu eseriyle türün hem şekil hem içerik bakımından adeta şablonunu da çizmiş olur.

Şehrengiz denince çoğunlukla bir şehrin doğal ve tarihî güzelliklerini anlatan eserler akla gelir. Bu yaygın ama yanlış bir algıdır. Böyle yazılmış bir şehrengiz bilinmediği gibi bu kabul, *şehrengiz* kelimesinin *şehri kıskırtan*, *harekete geçiren* demek olan anlamıyla da örtüşmez. Bir şehrin ortalığı karıştıracak, harekete geçirecek, şehirde fitne ve kargaşa koparacak kadar cazip, alımlı ve fettan güzel-leri için yazılır bu şiirler. Bazılarında şöyle kenarından kıyısından şehir övgüsü de bulunur ama şehri övmek ne aslı ne de tali bir gayedir şehrengiz yazarı için.

Şehrengiz şairlerinin övgüsüne muhatap olan güzeller de eski-lerin *cins-i latîf* dedikleri kadınlar değildir. Dülger, kahveci, demirci, kavaf, attar, şekerçi, berber, kazzaz, zerger, hamamcı gibi o şehrin

çarşı esnafından genç erkeklerdir. Nitelikleri divan şairlerinin gazelerde, mesnevilerde tarif ettiği, *rakîb*den gözü gibi sakındığı ama bir türlü vuslata eremediği *ma'şûklardan* farksızdır. Divanların, mesnevilerin maşuku şehrengizlerde *mahbûb* olarak karşımıza çıkar. Edebiyat tarihimiz boyunca yazılan 70 civarındaki şehrengizden biri dışında hepsinde güzeller böyledir. Farklılık isimlerde, seçilen kelimelerde, dil ve üslûptadır. Azîzî mahlaslı bir 16. yüzyıl şairi geleneğin dışına çıkarak ilk defa kadın güzellerin vasedildiği bir şehrengiz yazar. Azîzî'nin *İstanbul Şehrengizi* devrinde ciddi yankı bulur; şaşkınlıkla karşılanır hatta erkekler yerine kadın güzelleri öven bir şehrengiz yazmayı bir "ayıp" görürler.

Türdeşlerinden çok farklı bir şehrengizi de 17. yüzyıl şairlerinden Fehîm-i Kadîm yazar. Fehîm diğer bazı şehrengizlerdeki örtülü ve imalı müstehcenliği alenileştirir. Azîzî'nin şehrengizinin kendi kulvarında tek kaldığı gibi Fehîm'in her mısrası galiz sözlerle dolu, cinselliğin had safhada olduğu *İstanbul Şehrengizi* de takipçi bulamaz. Her ikisi de kendi kulvarında edebiyat tarihimizin biricik örnekleri olarak kalır.

Muhtemelen ilk mahsulleri Mesîhî ve Zâtî gibi devrin önde gelen şairleri tarafından verildiği için 16. yüzyılda çok ilgi gören şehrengizler tedricen eski rağbeti kaybeder ve aşk hikâyelerini konu edinen klasik mesneviler gibi 18. yüzyıl başlarında verilen üç eserle ömrünü tamamlar.

...
Şiir mecmuaları arasında gezinirken *Enîsü'l-uşşâk* başlığı atılmış uzunca bir şiir dikkatimi çekti. Mesnevi olarak başlıyor ama sonradan dörtlük düzenine geçiliyor, bitiş kısmında ise yine mesneviye dönüyordu. Mecmuadaki diğer bazı manzumeler gibi bunda da müstehcen kelimeler vardı. Merakla okumaya başladım... Genç araştırmacılar ve akademisyenlerde genellikle çalıştıkları eserin çok önemli olduğu vehmine kapılma gibi bir eğilim vardır. Bu belki ilk meslek yıllarında bende de zuhur etmiş olabilir ama böyle bir zehaptan hep

kaçınmaya çalıştım. Ama bu manzume kendi türü içinde gerçekten önemliydi ve "bunu yayımlamalıyım" dedim.

Enîsü'l-uşşâk, edebî bakımdan önemsiz, sıradan bir eserdir. Şehrengiz modasının çoktan bittiği klasik şiirin yaprak dökümü mevsiminde Nâzım mahlaslı bir şair tarafından kaleme alınan bu manzume, öncekilerden farklı kimi özellikleri haiz ise de tam bir şehrengizdir. Demek ki *son şehrengizle* karşı karşıya idim...

Eserin iki mühim tarafı daha vardır: Biri, Azîzî'nin eserinden sonra kadınları tavsif eden ikinci; bir diğeri Fehîm'in şehrengizinden sonra ikinci müstehcen şehrengiz olmasıdır. Nâzım, müstehcenlikte Fehîm kadar ileri gitmemiş, makul bir seviyede kalmasını bilmiştir. Hatta eserin yaklaşık üçte ikisini işgal eden baş kısmında hiç müstehcen kelime yoktur.

Burada hâliyle mühim bir soru(n) önüme çıktı: Bu şehrengiz yayımlanabilir mi? Müstehcen sözleri ne yapmalı? Yağmur oku gibi üzerime yağması muhtemel kınama oklarını hangi kalkanla karşılayacaktım? İlk darbeyi daha kitap yayımlanmadan iç kaleden aldım. Eşime çalıştığım eserden bahsedip yayın fikrimi söyleyince karşı çıktı, "olmaz, yayınlama" dedi. "Bu eserler de bizim zengin kültür, dil ve edebiyatımızdan yadigâr değil mi? Hem bilimde ayıp olmaz." dedim. Aklıma değerli meslektaşım Furkan Öztürk'ün *Sihâm-ı Kazâ* neşri geldi. Hiçbir kısaltma, simge, işaret, nokta vs. kullanmadan bütün müstehcen sözcükleri yayımlamıştı. Ben onun kadar cesur olmadım ve o tür kelimelerin ilk ve son, anlaşılacak gibiyse sadece ilk harflerini yazdıktan sonra kalan harfler yerine noktalar sıraladım. Üç beş sokak ağzı kelime yüzünden edebiyat tarihimizin son şehrengizini nisyan karanlığında bırakamazdım.

...
Bu çalışma, *giriş* ve üç ana *bölüm*den oluşmaktadır. Türle ilgili başta "tanım" sorunu olmak üzere pek çok tartışma alanı olduğunu fark ettiğim için girişte şehrengiz nazım türünü uzun uzadıya sorgulamak istedim. Giriş konusu olarak bu meseleyi iredemeye karar

verdiğimde bu kadar uzayacağını hesaba katmamıştım. Pek çok meslektaşımın ilgi alanına giren ve hakkında çok şey söylenen şehrengizlere dair herkesin uzlaşabileceği bir tanım ve türü ihata edecek bir sahanın olmadığını bilsem de bir taş da ben attım kuyuya.

Enisü'l-uşşâk'ın görebildiğimiz tek nüshası İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Bölümü K.361 numara kayıtlı, bizim *Mecmû'a-i Eş'âr ve Fevâ'id* olarak adlandırdığımız, içinde muhtelif şairlerden seçme şiirlerle birlikte başka faydalı bilgilere de yer veren bir mecmuanın 7b-12b sayfaları arasında yer almaktadır. Bu sebeple ilk bölümde, eserin içinde bulunduğu mecmuayı her yönüyle tanıttım. Bunu yapmaktaki asıl gerekçem, -ihtimali güçlendirecek sağlam dayanaklar bulunmasa da- eserin müellifi Nâzım'ın aynı zamanda bu mecmuayı tertip eden kişi olma ihtimalinin de vaki olmasıdır.

İkinci bölümde eseri her yönüyle tanıtmayı amaçladım. Klasik bir eser incelemesi olan bu bölümde eserin bir anlamda dil içi çevirisi de sayılabilecek geniş bir özetini vermeyi yararlı gördüm. Eserde geçen tipleri tanıttım. Bunlardan Langalı Fâtıma'ya ayrı bir başlık açtım. Eseri, öncülere Azizî ve Fehîm'in şehrengizleriyle mukayese ettim ve nihayet yönelmesi muhtemel itirazlara peşin cevap olmak üzere *Enisü'l-uşşâk*'ı şehrengiz edebiyatımızın son halkası kabul etmemin gerekçelerini ortaya koyarak eserin gelenek içerisindeki yerini değerlendirdim.

Çalışma, üçüncü bölüm olan eserin 300 beyit tutarındaki metni ile bir *lugatçe* ve nüshanın *tpkibasımı* ile sona erdi.

Elinizdeki kitabın son hâlini almasında katkıları olan meslektaşlarımı anmak isterim. Üniversitemizde ortak seçmeli ders olarak açılan "İstanbul" dersini nasıl bihakkın verdiğine bu çalışma vesilesiyle yakından ve bir kez daha şahit olduğum aziz hocam İsa Kocakaplan'a, yaptıkları ön okumalardaki önerileriyle katkılar sağlayan değerli meslektaşlarım Prof. Dr. Fatma Sabiha Kutlar, Doç. Dr. Gülçiçek Akçay ve Dr. Aslıhan Haznedaroğlu ile Enderunlu Fâzıl'a dair çalışmasıyla

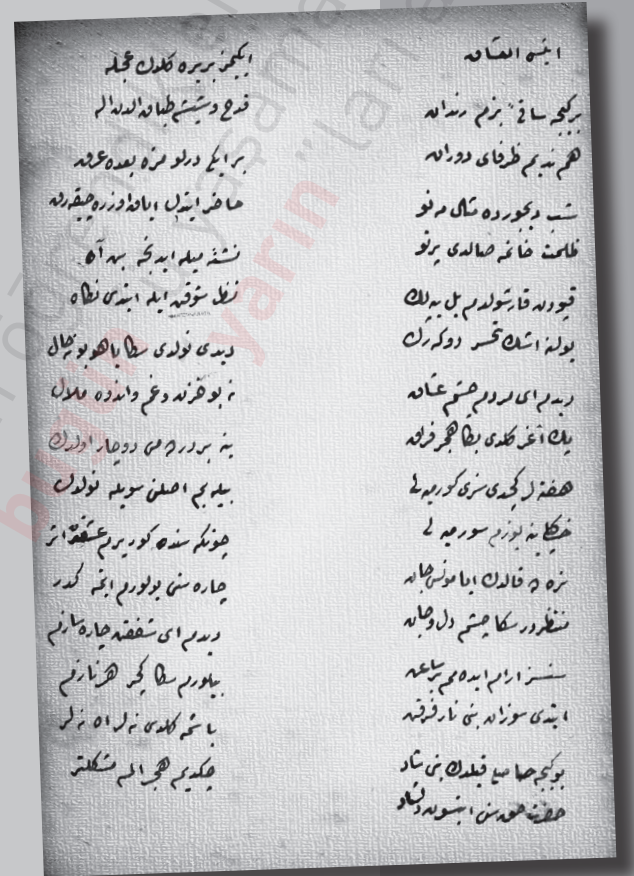
ilgili sohbetimizde, değerlendirmelerime farklı bir pencere açılmasına vesile olan sevgili Kamile Palta'ya müteşekkirim.

Kitabın basımında gösterdikleri özen ve verdikleri emek dolayısıyla İrfan Güngörür Bey'in şahsında DBY Yayınları çalışanlarına da teşekkür etmek isterim.

M. Fatih Köksal
İstanbul, Mart 2026

ENĪSŪ'L-'UŞŞĀK

TRANSKRİPSİYONLU
METİN

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

8b-1

ENİSÜ'L-‘UŞŞAK

- 1 Bir gece sâķī-i bezm-i rindān
Hem nedīm-i zurefā-yı devrān
- 2 Şeb-i deycūra mişāl-i meh-i nev
Zulmet-i hāneme şaldı pertev
- 3 Kıpıdan karşıladım yel yepelek
Yoluna eşk-i taħassür dökerek
- 4 Dedim ey merdüm-i çeşm-i ‘uşşāk
Pek ağır geldi baña hicr [ü] firāk
- 5 Haftalar geçdi sizi görmeyeli
Hāk-i pāyiñe yüzüm sürmeyeli
- 6 Nerede kaldıñ eyā mūnis-i cān
Muntazırdır saña çeşm-i dil ü cān
- 7 Sensiz ārām edemem bir sâ‘at
Etdi sūzān beni nār-ı fūrķat

- 8 Bu gece hāşılı kıldıñ beni şād
Hāzret-i Hāḫ seni etsin dilşād
- 9 İkimiz bir yere geldik 'acele
Kadeḫ ü şīşe ṭabaḫ elden ele
- 10 Bir iki dürlü meze ba'de 'araḫ
Hāzır etdik ayak üzre çıkararak
- 11 Neş'e-i meyle edince ben āh
Nazar-ı şefḫat¹⁸ ile etdi nigāh
- 12 Dedı n'oldu saña yāhū bu ne hāl
Ne bu ḫüzn ü ḡam u endūh [u] melāl
- 13 Yine bir derde mi düçār olduñ
Bilemem aşlım söyle n'olduñ
- 14 Çünkü sende görürüm 'aşḫdan eşer
Çāresini bulurum etme keder
- 15 Dedim ey müşfik ü¹⁹ çāresāzım
Bilirim saña geçer her nāzım
- 16 Başıma geldi neler āh neler
Çekdiğim hicr [ü] elem müşkilter
- 8b-2 17 Etdiğim nāle vü feryāda sebeb
Eşer-i 'aşḫ [u] maḫabbetdir heb
- 18 'Āşıkım 'āşık anı ehli bilir
Çekmeyen çille-i 'aşḫı ne bilir

¹⁸ şefḫat: şevḫat, nüsha.

¹⁹ müşfik ü: şefḫāt-i, nüsha.

Kaynakça

- Abdülaziz Bey (2000). *Osmanlı Ādet, Merasim ve Tabirleri*. haz.: Kazım Arısan - Duygu Arısan Günay. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Ahmed Cevdet Paşa (yz.). *Tezâkir*. C 1. İBB Atatürk Kitaplığı, CP_Yz_002.
- Ahmed Râsim (1340). *Eski Mâcerâlardan: Fuḫş-ı Atîk*. İstanbul: İkdâm Matbaası.
- Akkuş, Metin (1987). *Türk Edebiyatında Şehr-engizler ve Bursa Şehr-engizleri*. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Aksoy, Arif Edip (2025). "Seyyid Ca'fer Kemâli'nin Rumkale Güzeller-nâmesi Türk Edebiyatının İlk Şehrengizi Olabilir mi?" *Turkish Studies - Religion*, C 20, S 3, s. 733-753.
- Aksoyak, İ. Hakkı (2020). "Nâzım." *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Kültür ve Turizm Bakanlığı. E-kitap: <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nazim> (erişim: 24.02.2026)
- Aktunç, Hulki (2002). *Argo Sözlüğü*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Akün, Ömer Faruk (1994). "Divan Edebiyatı." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C 9, s. 389-427.
- Aydemir, Yaşar (2000). "Sânî'nin Rodos Şehrengizi." *Türk Kültürü*. S 455, s. 167-174.
- Bardakçı, Murat (1992). *Osmanlı'da Seks*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Bingölçe, Filiz (2007). *Deli Birader - Kitâb-ı Dâfi'i'l-Gumûm*. Ankara: Altüst Yayınları.

- Cevdet Paşa (1986). *Tezâkir 1-12. haz.* Cavit Baysun. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Çalış-Kural, B. Deniz (2014). *Şehrengiz: Urban Rituals and Deviant Sufi Mysticism in Ottoman İstanbul.* Farnham: Ashgate.
- Çavuşoğlu, Mehmed (1969). “Taşlıcalı Dukakin-zâde Yahya Bey’in İstanbul Şehrengizi.” *İÜEF Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi.* C XVII, s. 73-108.
- Çavuşoğlu, Mehmed (1974). “Hayretî’nin Belgrad Şehr-engîzi.” *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi.* S 2-3, s. 325-356.
- Çetinkaya, Ülkü (2014). “Bir Kadın Şehrengizi: Azîzî’nin İstanbul Şehrengizi.” *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi.* C 54, S 1, s. 229-268.
- Çoruk, Ali Şükrü (2001). *Balikhane Nazırı Ali Rıza Bey – Eski İstanbul Hayatı.* İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Erdoğan, Mehtap (2020). “Nâzım, Hüsnî, Hüseyin Nâzım Efendi, İstanbullu.” *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü.* Kültür ve Turizm Bakanlığı. E-kitap: <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nazim-husni-huseyin-nazim-efendi> (erişim: 24.02.2026)
- Evecen, Doğan (2021). *Şehirli Şöhretliler Divanı: Şehrengizler.* Doktora Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi.
- Fehîm (yz.). *Şehrengiz-i İstanbul.* İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY 2939, 60a-64b. <https://lugatim.com/>
- Gülhan, Abdülkadir (2012). “Şehrengiz Türü ve Ravzî’nin Edincik Şehrengizleri.” *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume.* C 7, S 2, s. 515-545.
- İnal, İbnülemin Mahmud Kemal (1988). *Son Asır Türk Şairleri.* C 2. İstanbul: Dergâh Yayınları
- İsen, Mustafa (1994). *Künhü'l-ahbâr'ın Tezkire Kısmı.* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Kaçar, Mücahit (2009). “Divan Şiirinde Erkek Sevgili Tipi ve Şehrengizlerdeki Erkek Güzeller.” *İÜEF Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi.* C XXXVII, s. 61083
- Kaplan, Yunus (2016). “Lebîbî ve Eyüp Şehrengizi.” *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi.* S 56, s. 1063-1076.

- Kaplan, Yunus (2021). “Şehrengiz (Fehîm-i Kadîm).” *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü.* Kültür ve Turizm Bakanlığı. E-kitap: <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/sehrengiz-fehim-i-kadim> (erişim: 01.02.2026)
- Karaca, Derya (2018). *Türk Edebiyatında Şehrengizler: Şehirler ve Güzellere.* Doktora Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Karacan, Turgut (1990a). *Sâbit, Derenâme ya da Hâce Fesâd ve Söz Ebesi.* Sivas: Dilek Basımevi.
- Karacan, Turgut (1990b). “Bosnalı Sâbit’in Berbernamesi.” *Çevren.* S 76, s. 37-44.
- Karacasu, Barış (2007). “Türk Edebiyatında Şehrengizler.” *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi / Eski Türk Edebiyatı Tarihi II.* C 5, S 10, s. 259-313.
- Karaismailoğlu, Adnan (1988). “Türk ve Fars Edebiyatlarında Şehr-engizler.” *Millî Kültür.* S 62, s. 55-58.
- Kartal, Ahmet (2018). *Doğu'nun Uzun Hikâyesi: Türk Edebiyatında Mesnevi.* İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Kaya, Bayram Ali (2010). “Şehrengiz.” *TDV İslâm Ansiklopedisi.* C 38, s. 461-462.
- Kesik Beyhan (2020). “Nâzım.” *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü.* Kültür ve Turizm Bakanlığı. E-kitap: <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nazim-mdbir> (erişim: 24.02.2026)
- Kılıç, Filiz (2018). *Âşık Çelebi – Meşâ'irü's-su'arâ.* Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını. e-kitap: <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59036,asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?0> (erişim: 27.01.2026)
- Kınalızâde Hasan Çelebi (1989). *Tezkiretü's-su'arâ.* II. Cilt. haz. İbrahim Kutluk. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kırkkılıç, Ahmet (1994). “Edirne Şehrengizleri ve Şairleri”. *Yedi İklim.* S 47, s. 94-101.
- Kızıltaş, Maşallah (2020). “Muhteva Olarak Şehrengiz Niteliği Taşıyan Üç Manzume: ‘Der vafı-yenişehir-i Fenâr’ (Yenişehirli Avnî), ‘Şehr-i Edirne’nün Evsâfidur’ (Edirneli Örfi Mahmud Ağa), ‘Şehr-i Bitlis Redifli Şiir’ (Müştak Baba).” *RumeliDe Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi.* S 19, s. 413-442.

- Koçu, Reşat Ekrem (1958). “Acem’in Evi.” *İstanbul Ansiklopedisi*. C 1, s. 184-186.
- Koçu, Reşat Ekrem (1971a). “Fener Meyhaneleri.” *İstanbul Ansiklopedisi*. C 10, s. 5460.
- Koçu, Reşat Ekrem (1971b). “Fenerbahçe, Fenerbağçesi.” *İstanbul Ansiklopedisi*. C 10, s. 5620.
- Köksal, M. Fatih (2009). “Metin Neşrinde Vezinle İlgili Problemler, Bazı Tespit ve Teklifler.” *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. S 3, s. 63-86.
- Köksal, M. Fatih (2019). “XVI. Yüzyılda Yaşamış Üç Şairin Hezliyat Tazında Manzum Mektuplaşmaları.” *Prof. Dr. Mehmet Arslan’a Armağan*. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, s. 169-197.
- Köksal, M. Fatih (2024). *Rizeli Âtîf ve Divanı*. İstanbul: Revak Yayınları
- Kuru, Selim S. (2016). “B. Deniz Çalış-Kural, Şehrengiz: Urban Rituals and Deviant Sufi Mysticism in Ottoman İstanbul.” *Bulletin of The School of Oriental & African Studies*. S 79, s.190-192.
- Kutlar, Fatma Sabiha (2002). “Cinselliğin Estetik Anlatımı [Hüsrev ü Şîrîn, Hümâ vü Hümâyûn, Cemşîd ü Hurşîd].” *Kebîkeç*. S 13, s. 89-109.
- Kutlar, Fatma Sabiha (2009). “Dilber Narhlarına İlişkin Bir İstanbul Şehrengizi: Narhnâme-i Dil-berân” *Journal of Turkish Studies Türklük Bilgisi Araştırmaları, (Cem Dilçin Armağanı)*, C. 33/II, s. 1-2.
- M. İzzet (1936). *Türk Edebiyatında Şehrengizler*. Mezuniyet Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Mehmed Nâzım (1308). *Dîvânçe-i Nâzım*. İstanbul: Ahter Matbaası.
- Nâzım (yz.). *Enisü'l-uşşâk*. İBB Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet K.361, 8b-12b.
- Palta, Kamile (2026). *Enderunlu Fâzıl - Hübânnâme (Eleştirel Basım)*. İstanbul: DBY Yayınları.
- Sheridan, Michael (2016). “B. Deniz Çalış-Kural, Şehrengiz: Urban Rituals and Deviant Sufi Mysticism in Ottoman İstanbul.” *Osmanlı Araştırmaları / The Journal Of Ottoman Studies*, S 47, s. 443-448.
- Sürücü, Betül (2021). “B. Deniz Çalış-Kural, Şehrengiz: Urban Rituals and Deviant Sufi Mysticism in Ottoman İstanbul.” *Zemin*. S 1, s. 228-237.
- Şemseddîn Sâmî (1304). *Kâmûsu'l-a'lâm*. C 3. İstanbul: Mihrân Matbaası.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (1988). *Mahur Beste*. İstanbul: Dergâh Yayınları. <https://sozluk.gov.tr/>

- Tezcan, Nuran (2001). “Güzele Bir Şehrengizden Bakış.” *AÜ DTCF Türkoloji Dergisi*. C XIV. s. 161-194.
- Tıgılı, Fatih (2020). *Türk Edebiyatında Şehrengizler*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Tuğcu, Emine (2007). *Şehrengizler ve Âyine-i Hübân-ı Bursa: Bursa Şehrengizlerinde Güzeller*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Bilkent Üniversitesi.
- Turan, Emircan (2022). *Enderunlu Fâzıl – Zenân-nâme (Tenkitli Metin)*. Yüksek Lisans Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi.
- Yakar, Halil İbrahim (2020). “Nâzım, Mehmed Nâzım Efendi.” *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Kültür ve Turizm Bakanlığı. E-kitap: <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nazim-mehmed-nazim-efendi-mdiki> (erişim: 24.02.2026)
- Yenikale, Ahmet (2011). *Sünbül-zâde Vehbî - Şevk-engiz*. Kahramanmaraş: Ukde Yayınları.
- Yurtsever, Murat (1984). *Lâmîi Çelebi Şehrengiz-i Bursa (İnceleme Metin)*. Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi.

استغنى ملول ال عثمانيه بواج بينه
يخيه درج ابدع دفعه قلنا كن فيق افوام

محمد واد ودهظفه در در خانه
ادهر الحمدل عثمانيه ويلم اسف كنه

ابكستر بايزيد محمد سلمايه اولود اولر
برر اور خانه دابر اهلج ابد عده عده خواجه

سرب اراي مللا عده ابد ودهظفه نولا
دوره كنه ساه عده الحمدل عده با با با

محمد
محمد
محمد

محمد
محمد
محمد

صاحب بودی بوسه زنجیری قراری
اولم رنه عازم کنت کلزار

نکلا اسده فتم اوطسه کوزلاک نازه لاک نزلک
سک بانده در انچه سبر صنه سرور لاک

نم نيزبا ولج نزلک بوسه خلفه سه کیم
ابر کسه رنلا رو کیده کل عثمانيه الحمدل لاک

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün” ü yaşamak
“yarın” ları aydınlatır.

ابتدا بیک ناله و فریاده سبب
 از عرقه مجتهد هب
 عاصم عشق از اهل بیور
 حکیمت حد عشق نه بیور
 صد در لیلک لذت دونه اند
 هله اربانه هر سینه سخن
 بقض سیده بولورم دونه
 وار حیدر کورسه اولاد بولورم
 حالیا لذت دلدنه بان
 بنی قطعه ایتم لطف ایسه بان
 سرکه شمشیر بیانه ایلمه بجم
 کور و بکیم سکا هلب بولوریم
 بر کوه اوده اونور روز سنیا
 بعصه ایجا به ایدر ایدر انسا
 بر اغا کلدی قیوم عجم
 نه کوزل سیفنی قشدر سید
 نزد باندنه ایدر استغفال
 او طیب ادم اونور ندر حال

بر صوف قیوم ایدر در عجم
 بزه اولدی مار دشمه
 دیدی بلا بلوای برم معدوم
 ذمه وار عفو ایدر کورم
 بولم ارجیم عیاشی کلیم
 چونم واردر سره دانه بر ایدم
 چاییم و سزی ایسه بر دانه
 بن کوندر دوش افق مال دانه
 بچوردنه سدی برابر کیم
 اروز بانی تقصیر ابره کیم
 دیدم آبا کیم اولم دانه شریف
 نوله کیم بزه بوقار نظیف
 باخلوی شهره دانی شامول
 بوز بعصه خط اولم فلان
 بوز اجمالی قوردم دوردم
 نیک دیدم درلو بسید بولدم
 ایدم درلو عذر در تقدر
 هکمه نیمی دستان ابرار

کس مرداری کیم بکر
 بگیدر دونه سبکه جک بونه کور
 اسکی هابغیدر ایدم الفی وار
 علم بلوزی
 عرفان علی بل ایدم دفانه
 دهنری اورنیم صیفدی هکیمانه
 دیره مولانا سبل بر کانه
 صفیره سنده هوجنک فسن وار
 بکیر سدی فقط هکیم کوج
 ارزوی دما اکلانسی کوج
 یستر دصفته یانسی کوج
 کور سده اولوی ایدم عفتی وار
 صکره کار خانیم ایسه در کیم
 بانکم اغوش نه اسانه هکیم وار
 لهر کیم ایسنم نصارت سکی وار
 دقتی وار رطلولک سخن وار
 ایسه سانج کریم اولم اولم
 خانم بولدر ایسنی العاصه

کور ارفعه ایدم لم بنت عجب
 دیدم ایلمه دونه دطرب
 دخت رزله صایر لوبها صا ریم لم
 مادریلم قریبی یا ایلمه سیم لم
 اوله لم بزیره هکیم بزم دفانه
 زنه دهر اجمیه انقای نقانه
 قیودر سرنه سم ننی باهو
 ایدر کیم دونه اولم جارو
 هکله بوسریم اولم سوه نینا
 طوبی بوسه بیره زنه دهر امانه
 کلم رک کل کیم اولم غنچه دهان
 دیدم ناظم بولور کارم انسا
 دارم دینا ده عجب کیم کورسه
 با غار دونه دصفا سیه بولسه
 دیدم کل دونه ایدم ساهان
 غم واند هکیم انقب بر بانه
 کوردم اولم ایدم حکم ایدم
 طوبی بولورم فوطی بولوریم بجم غم

ایته العانه

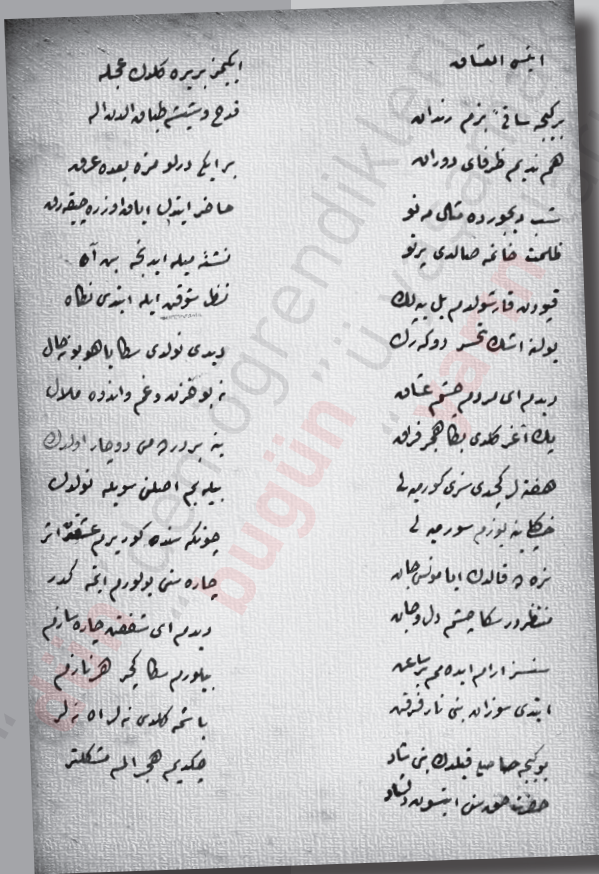
بریکم سان بزیم رندانه
لهم نیدیم طرفای دورانه
سب دیکورده مال منو
ظلمت خانم صالدی برنو
قودره قاربولدم بل بیلک
بولنه اشق خسر دوکمرک
ریدیم ای سردیم هسیم عانه
بیک اغر کلدی بجا بجز فزانه
هفتل کجی سزی کوریم ل
خکلی نه بوزیم سوریم ل
نزه د فالان ابا موسی طانه
منظور در سکا چشم دل و طانه
سنس ارام ایدم هم ساعه
ایندی سوزانه بی نارفینه
بوکیم حیا سب فیلک بنی ساد
هفت همدن استوله دنگو

ایکیم بربره کلک عجمه

قدح دیشیج طمانه الله الم
برایک درلورمه بعده عمره
حاضر ایندل امانه وزره حقیقته
نشئه بیلد ایدیم سه آه
نظر شوخه ایدم ایندی نگاه
دیدی تولدی سطا باهو بو طحال
نه بو هزله دغیم داننده ملال
بینه برررمی دوچار اولدک
بیلیم اصطن سوبله تولدن
هونلم سنده کوریم عشق اتر
چاره سنن بولورم انتم کدر
دیدی ای شفقه چاره ارنم
بیلورم سطا کیم هر نازیم
باشم کلدی نر ل اولد
یکدییم هجرالم مشکلت

ENİSÜ'L-‘UŞŞÂK

TIPKIBASIM

İBB Atatürk Kitaplığı
Muallim Cevdet K.361, 8b-12b

SON ŞEHRENGİZ

NÂZİM'İN ENİSÜ'L-UŞŞÂK'I İSTANBUL ÂŞUFTELERİ

Osmanlı edebiyatının en renkli ve bir o kadar da tartışmalı türlerinden biri olan “şehrengiz”, 19. yüzyılın ortalarında geleneksel çizgisinden saparak beklenmedik bir veda busesi sunar. Prof. Dr. M. Fatih Köksal'ın titiz çalışmasıyla gün yüzüne çıkan *Enîsü'l-Uşşâk*, bu kadim türün “son” halkası olmasının yanı sıra, alışılmadık “mahbup” övgülerini bir kenara bırakıp rotasını İstanbul'un kadınlarla dolu gece hayatına kırıyor.

Ünlü genelev patroniçesi Langalı Fâtıma'nın ölümünün ardından kaleme alınan bu eser; Aksaraylı Atiye'den İpekçi kızı Hümmüz'e, sazanelerden muhabbet tellallarına kadar dönemin eğlence dünyasını tüm çıplaklığıyla, hicviyeye karışık ve yer yer müstehcen bir dille resmediyor. Bir rüya anlatısı üzerinden kurgulanan eser, Tanzimat sonrası değişen toplumsal yapının ve klasik şiirin son demlerindeki dönüşümün adeta bir vesikası niteliğinde.

Edebiyat sosyolojisi ve İstanbul kültürü bakımından da kaynak değeri taşıyan bu çalışma; inceleme, metin, lügatçe ve tıpkıbasım bölümleriyle okuru 19. yüzyıl İstanbul'unun arka sokaklarında gizemli bir yolculuğa davet ediyor.

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

ISBN 978-625-8686-17-3

9 786258 686173